

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE KIBRIS'TA KARANTİNA KURUMU FROM OTTOMAN TIMES TO CURRENT DAYS QUARENTINE INSTUTION IN CYPRUS

Nazım BERATLI*

Öz

Kıbrıs'ın tarihinde önemli bir konu olan çeşitli salgın hastalıklar, XIX. yüzyıl ortalarında adanın o zamanki egemeni Osmanlı İmparatorluğu'nun önce Lârnaka, sonra da Limasol limanlarında kurduğu Karantina idaresinden sonra, önce sınırlanmış; İngiliz Yönetimi'nin ciddi uygulamaları ile de ortadan kalkmıştır. Böylece ada hakkında yazan bütün yazarların hemfikir oldukları, "zehirli havası" olan, sağlıksız bir ülke olarak nitelendirilen Kıbrıs, XX. Yy ortalarından itibaren, bulaşıcı hastalık salgınlarını, Asya'dan Avrupa kıtasına aktarmaya dair, eski sevimsiz ününden kurtulmuştur. Karantina uygulaması, Osmanlı döneminde başlamış olmakla beraber, asıl etkisini, İngiliz döneminde göstermiştir. Tabii ki bunun sebebi, adanın modern tıp biliminin nimetlerinden asıl faydalandığı dönemin, İngiliz yönetiminin Kıbrıs'a gelişi ile düzenli bir uygulama göstermesidir.

Anahtar Kelimeler: Salgın Hastalık, Karantina, Limanlar, Osmanlı, İngiliz Dönemi, Kıbrıs Cumhuriyeti, KKTC.

Abstract

Till last two centuries have come, Cyprus was known as a source of epidemic maladies between Asia and Europe. Plaque, Leprea, Tiphoid Fevers, Malaria and Cholera were illnesses which could be easily met in the island. Because, the island take place just at the cross roads between three continents and had never had a complicated health syt/stem till the British Period of the island had begun. Thus, Plaque of China or India, Leper of Egypt and Malaria as a native inhabitant of Cyprus, had transferred to tje other parts of the world with the pilgrims who had to visit the island on the way of Jarusalem. Although, Quaratine was esthabilshed during the late Ottoman period and Cyprus had two Quarantine centers at Larnaca and Limassol ports, it is not possible to claim that thy had been used effectivly. Bristish administrators had managed to create an effective public health system including Quarentine centers at all of the ports of the island with edecuated health officers. Even in the airport, after 1946. All of the arrivals had controlled without any exception. Even Royal Army completely had applied the quarantine rules to the staff by it's own authorities.

Even today, the Quarentine Laws which have created during the British time, are in charge at the both sides of Cyprus. (Chapter 260 etc. which was first declared in 1937 by the British Colonial Government)

After two centuries of performing those strict controls in the ports of island, Cyprus has lost her negative fame as a transferring station of epidemic maladies between Asia, Africa and Europe in current times.

Keywords: Cyprus, Epidemics, Fevers, Ports, Ottoman, British, Republic of Cyprus, TRNC, Public Health. Quarantine.

1. GİRİŞ

Kıbrıs'ın bilinen uzun tarihi, ada halklarının salgın hastalıklarla mücadele tarihi olarak da ele alınabilir. Bu konuda bulabildiğimiz en eski kaynak, Fenike döneminden kalmış Hirokitya'daki bir mezarda bulunan dört yaşlarındaki bir bebek cesedindeki Leprea izleridir (Dedeçay 2003:125).

Kutsal Topraklara gitmek için Kıbrıs'ı ziyaret etmiş olan Avrupalı gezginlerin seyahatnamelerinden tarihin değişik dönemlerinde adadaki salgınlarla ilgili pek çok tespit yapmak, mümkündür.

Ada'nın kötü ününün, batı dünyası ile sınırlı olmadığı da bilinmektedir. Nitekim, Osmanlı fethinden sonra, Kıbrıs'ın "şenlendirilmesi" için, buraya gönderilmeye çalışanların çoğu, adada hüküm süren salgın hastalıkları gerekçe göstererek, gelmemek için türlü yollara başvurmuşlar ve 16. Yy sonuna kadar gönderilmesi planlananların en az %30'u, bir yolunu bulup Anadolu'da kalmışlardır. (Beratlı 2008: 20)

Doğu Akdeniz'de, bütün yolların kesişme noktasında bulunan Kıbrıs, doğu/batı ticaretinin de bir tür kilidi olduğu için, dünyanın her tarafı ile ilişki halinde bir adadır. Bütün Orta Çağ boyunca, Suriye limanlarında nihayetlenen İpek Yolu'nun batıya açılan penceresi, Mağusa limanı olmuştur. Bu bakımdan, Çin'den gelen Veba, Humma-i Racia, Tifüs ve Kolera; Mısır'dan gelen Leprea, adanın "kendi evlâtları" Malaria ve Trahom; Kıbrıs'ta yüzyıllarca hüküm sürmüşler, salgınlarla ada halkını kırmışlardır.

Uzun yüzyılları, salgın hastalıkların pençesinde yaşayan Kıbrıs halkları, son iki yüzyıldır yapılan başarılı mücadelelerle, salgınların önüne geçebilmiştir. Bu sağlık savaşımı, genellikle Osmanlı yönetiminin son yüzyılında başlayan kurumlaşmaların, İngiliz sömürge döneminde bilimsel yolların daha etkin kullanımı ile sürdürülmesi ile kazanılmıştır. Osmanlı döneminde başlayıp, İngiliz döneminde sürdürülerek

* Yrd. Doç. Dr. Girne Amerikan Üniversitesi.

başarı ile sonuçlanan bu gayretler arasında, Miskinler Çiftliği (Cüzzam/Leprae Hastanesi), Akıl Hastanesi, Sıtma Eradikasyonu ve Sivrisineklerle Mücadele yanında, salgınlardan korunmak bakımından Karantina Kurumu'nun da çok büyük önemi vardır.

2. KIBRIS'IN YAŞADIĞI BÜYÜK EPİDEMİLER:

Dönemin en önemli kroniği Maharias, Lüzinyan döneminde, üç büyük epidemi yaşandığını, yazar. 1349 Salgını'nı Maharias şöyle yorumluyor: " Tanrı bize günahlarımızdan dolayı büyük ölümü gönderdi. Adanın yarısı öldü.". 1409 yılında, Büyük Salgın yaşandı. ('Mega Thanatico'). 1470'te başlayıp, üç yıl süren Veba Salgını'nda Kıbrıs sakinlerinin %75'i öldü. (Wikipedia.History of the Medicine in Cyprus :2017).1479'da yazan Juniold, Kıbrıs'ın Avrupa'da ünlü "kötü havası"nın, aslında Malaria olduğunu anlatır (Theofilos Mogabgab, 2014: 130). Fernand Braudel ise ve Cüzzam ile Veba'nın, Hindistan'dan çıkıp, arada bir uğrayan misafirler olduğunu ama Malarya'nın, Akdeniz'in yerlisi olduğunu anlatır. Sebep olarak sağlıklı iklim ve sulama koşullarına gönderme yaparak, "Aqua ora vita, ora morte!" der. Su hem yaşamdır, hem ölüm... (Braudel. 1993: 78, 79) Yüz yılı bulmayan Venedik döneminde adaya gelenler de Kıbrıs'ın çevre koşulları ve hastalıkları ile ilgili iyi gözlemlerde bulunuyorlar.

1542'de Kudüs'ten dönerken Kıbrıs'a uğrayan "O zaman çok yaygın olan Malaria'nın Kıbrıslıların asıl uyumsuzluk sebebi" olduğunu ileri sürmüş (Mogabgab 2014: 105).

2.1. OSMANLI DÖNEMİ

16.yy ile ilgili olarak, F.Braudel " Kutsal topraklara gitmek üzere Avrupa'dan yola çıkan hacı adayları, gemi kaptanları ile Kıbrıs'ta 72 saatten çok durak yapılmayacağını şart koşan, bir kontrat yapıyorlardı." Diye yazıyor (Braudel. 1993: 78, 79).

1588'de Kıbrıs'a da uğramış olan Villamont, seyahati esnasında " uzun zamandan beri bir Veba salgınının devam ettiği Mağusa çevresindeki kırsal alanın" bütün halkının öldüğünü yazıyor. Yazarın ziyareti sırasında Mağusa'daki salgın sona ermiş ama karşı kıyı Trablus'da her gün 120 kişi vebadan ölmeye devam etmekte imiş! Villamont, geziden sonra Venedik'e dönüşünde Otuz yedi gün karantina'da tutulduğunu anlatıyor (Cobham. 2014: 174, 178).

Cobham tarafından "17. yüzyılın en güvenilir yazarlarından biri" diye tanımlanan Della Valle, Kıbrıs'ı 1625'te ziyaret etmiş Venedikli bir yazar. Ağustos ve Eylül aylarında adada bulunmuş olan Valle, " daha birkaç yıl önce adayı mahvedip, sakinlerinin çoğunu öldüren bir salgın"dan söz ediyor (Cobham 2014: 215). Bunun çeyrek asır önceki Veba salgını mı olduğu, yoksa bir başka salgından mı bahsedildiği açık olmasa bile, o çağda o kadar "eski" bir tarihten bahsedilmediği ortada. Yirmi beş yıl içerisinde iki ayrı salgında Kıbrıs sakinlerinin çoğunun öldüğü anlaşılıyor.

3 Şubat 1760 günü Kıbrıs'a gelen Geovanni Mariti, daha gemiden çıkmadan adada büyük bir Veba salgını olduğunu işittiklerini aktarıyor. Ertesi gün, Lárnaka'da kıyıya çıktığında, kasabada o ana kadar hastalanmış olan üç kişiden ikisinin öldüğünü öğrenmiş. Yazar, otuz yıldan beri adada Veba görülmediğini, ama Baf açıklarında batan bir gemiden kurtulanların, Lefkoşa'ya yeniden Veba getirdiklerini ve salgının, 22 bin cana mal olduğunu kaydeder (Mariti 2015: 87). Aynı yıllarda adayı ziyaret eden bir başka diplomat, Alexandr Drummond ise o yıllarda ada nüfusunun 200 bin civarında olduğunu belirtiyor (Zikr. H. Gürkan. 2000: 155). Nüfusun %10'undan fazlasının öldüğü bir salgından bahsediyoruz. Mariti, 1760 salgınının, bir ders olarak algılanmış olabileceği düşüncesini yaratarak, 1765'te İstanbul'dan adaya gelen bir gemide Veba bulunduğunun anlaşılması üzerine, önce adaya çıkılmasına izin ve verilmediğini, hasta olanların gemide ölümünden sonra sağlıklı olduğu görülen bir kişiye Kıbrıs'a çıkma izni verildiğini anlatır. Yazar'a göre bu olaydan sonra Kıbrıs'ta Veba görülmemiş. Kıbrıs ile Karantina kelimelerinin yan yana bulunduğu ilk kaynak, Mariti'nin anılarıdır (Mariti. 2015: 86).

1765'te Mariti'ye göre Kıbrıs'ta karantina önlemleri alınmıştır. Oysa henüz Osmanlı İmparatorluğu'nda kurumsal olarak Karantina İdaresi, yoktur.

1801'de Limasol'da bir gemide "Humma"dan ölen bazı gemicilerden bahseden Dr. Hume'un hangi hastalıktan söz ettiği belli değildir ama muhtemelen Malaria suçlanmaktadır (Cobham. 2014: 338).

1802'de Kıbrıs'ı gören William George Browne ise yayımlanan anılarında " Sıtma ve Göz şikâyetlerinin yaygın olduğu ada halkı içinde turp gibi sağlıklı görüneni yok" demiş (Cobham 2014: 341).

Veba'dan sonra, Braudel'in "ev sahibi" dediği Malaria ve Namık Kemal' in Kıbrıs hakkında yazdıklarında tekrar karşımıza çıkacak olan, yazarların "göz hastalığı" deyip geçtikleri, Trahom gündeme geliyor.

Edward Daniel Clarke 1810'da diyor ki: "Kıbrıs'ta sıtma, diğer Akdeniz Ülkelerinin aksine, ender olarak ara veriyor." (Cobham 2014: 375). "Her zaman kötü bir hastalık". Clarke'ı Kıbrıs'a getiren geminin kaptanı Russel daha adaya çıkmadan sıtmaya yakalanıp, ağırlaşmış!

Namık Kemal““Çünkü havasından dört tarafa eslâha-i cedîde sadâsı kadar mütenevvi’ ile-i mühlîke dağılıyor ve hattâ içlerinden en hafifi olan ısıtma bile insanı, şîşhâne kurşunu kadar sür’atle öldürüyor.” (Aydoğan 2004: 20).

Osmanlı döneminin sonu, İngiliz Dönemi başlarında 1881 yılında adada bir Veba ve Çiçek salgını tehlikesi yaşandığını da biliyoruz (Hook. 2009: 254).

3. OSMANLI’DA KARANTİNA KURUMU

Nobel Ödüllü Norveçli yazar Knut Hamsun, 1899 yılında İstanbul’ yaptığı geziyi anlattığı notlarında, gemiden inmeden Karantina memurları tarafından muayene edildiğinden bahseder (K. Hamsun- H.C. Anderson. 2009: 16).

Feldmareşal Helmuth Von Moltke, 25 Ekim 1835 günü Belgrad’dan Adakale’deki Osmanlı birliğinin paşasını ziyarete giderken, Karantina muayenesinden geçtiğini ve “veba ile bulaşmış bir şeye dokunmuş olsa, Avusturya’ya ancak 15 gün sonra dönmesine izin verileceğini” kaydeder. Mareşal, 12 Kasım 1835 günü Rusçuk’tan Türkiye’ye girerken, Osmanlı sınırında sağlık kontrolünün yapıldığını anlatır (Moltke, 1995: 19, 27). Gerçi Osmanlı topraklarında Varna dolaylarında, (s. 141) ve Sivas’ta (s.255) ciddi veba salgınları gördüğünü yazmaktadır ancak halk sağlığı politikalarının etkinliği, başka bir araştırmada ele alınabilir.

Osmanlı yönetim sisteminde Karantina kurumuna ilk dikkat çeken, 28. Mehmet Çelebi’dir. Mehmet Çelebi, 1720’de Fransa’ya gözlem yapmak görevi ile büyükelçi olarak atanmış ve dönüşünde yazdığı Seyahatname ile raporlar, bugün artık Tarihsel belge niteliği kazanmıştır. 28. Çelebi, yazdığı raporlarda diğer pek çok konu yanında Karantina Kurumu’na padişahın ilk dikkatini çeken Osmanlı görevlisidir (Berkes, 2002: 56). Ancak, gerçek bir karantina kurmaya niyet edilmesi için bile yüz yıldan çok zaman geçmiştir. 1831’de Hindistan’dan gelen Kolera Salgını, bütün Orta Doğu ve Balkanlar’ı perişan ettikten ve 1833’te bittikten sonra, 2. Mahmut, ulemânın görüşünü sormuş ve verilen fetvalarda bunun “haram olmadığı” belirtilince 1835’te Karantina Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumun adı Dar-ül Etibba (Hekimler Kapısı) idi... 1838’de de ilk Sağlık İşleri Meclisi (Meclis-i Umur-u Sıhhiye) kurulmuş, 1866’da İstanbul’da ilk kez bir uluslar arası tıp kongresi toplanmıştır (Berkes, 2002:188, 189).

1854’teki Kırım Savaşı esnasında, Müttefik Ordular Başkomutanı Mareşal Regran’ın bile öldüğü bir kolera salgını, Osmanlı/İngiliz ittifak ordusunu perişan etmiştir (Ortaylı, 2016:82).

Ancak, çok geç tarihlerde özellikle Osmanlı ordusunda görülen salgınlar, Karantina uygulamasının halk sağlığını koruyacak düzeye erişemediğini kanıtlar. Balkan Savaşı esnasında ordu içerisinde başlayıp, İstanbul’a kadar ulaşan Kolera Salgını’nın önü alınamamış, ancak ilgili hekim idam ettirilerek cezalandırılmış ama savaş da yitirilmiştir. (Karay.1996: 84, 85, 86) Salgın Kolera ile sınırlı kalmamış, Tifüs ve Hummai Racia da ortaya çıkmıştır.(Başkan 2015:30) Birinci Dünya Savaşı esnasında, ortaya çıkan salgınlar daha da fecidir. Tifo, Tifüs, Sıtma, Kolera, Lekeli Humma orduyu kırmıştır. Ordu Komutanları General Von Der Goltz (Başkan 2015: 35) ile Hafız Hakkı Paşa bile Tifüs’ten ölenler arasındadırlar (Başustaoğlu 2016: 122 ve 278).

3.1. KIBRIS’TA KARANTİNA

1830 ile 1840 arasında, her iki dinden Kıbrıslılar, değişik salgınlardan korunmak için, limanlarda bir kurum olarak Karantina’nın değerini anlamaya başlamışlardı. Bu dönemde Lârnaka’nın yerel halkı arasında, gemilerle limanlardan taşındığı anlaşılan hastalıklardan korunmak için, iki toplumlu bir Karantina servisi kurmak için, kasabadaki yabancı konsolosluklar nezdinde girişimlerde bulunmaktaydılar. 1835 yılında, sultan imparatorluğun bütün limanlarında karantina servisleri kurulmasını emreden bir ferman yayınladı. Buna uygun olarak, Lârnaka Kalesi, Karantina binası olarak düzenlenip, hizmete sokuldu ve 1845’e kadar kullanıldı. Daha sonra şehrin 1 km dışına başka bir karantina binası yapılıp, 1935 yılına kadar, kullanıldı.

Limasol’ da ise sadece Hristiyan cemaatinin katkıları ile 1845 yılında inşa edilen bir bina, Limasol Karantinası olarak, hizmete girdi (Ioannis Dimitrakopoulos ve arkadaşları. 2015: 749).

Lârnaka Karantinası, “iki toplumlu”dur. Kıbrıs’ta bunun anlamı, Evkaf ve Kilise’nin ortak katkıları ile kurulmuş olduğunun ifade edildiğidir. İki toplumlu örnek olacak bir diğer kurum, Miskinhane’dır (Cüzzam Hastanesi) (Beratlı. 2012: 61,62).

Sir George Hill de ünlü Kıbrıs Tarihi’nin 4. Cildinde, Kıbrıs’ta Karantina İdaresi kurulmasından bahsederken kesin tarih vermez ama 1821 ile 1856 arasındaki reform dönemini işaret eder (Hill, 1952 Vol.4: 187).

Lârnaka’da kurulan “Sağlık Departmanı” ve Karantina’nın başında bir Fransız olan Dr. Michaud atanmıştı (Luke. 2014:154). Osmanlı döneminde adanın ticaret merkezi Lârnaka idi. Yalnız Karantina binası, değil, yabancı konsolosluklar ve Ticaret Mahkemesi de bu şehirde bulunuyorlardı. 1921’de kaleme aldığı kitabında, Luke; yabancı konsolosluklar ile onların İstanbul’daki büyükelçilikleri arasındaki yazışmalardan

örnekler verir. 27 Eylül 1840 tarihli bir yazışmada, Mısır'lı İbrahim Paşa'ya karşı Osmanlı'ya yardım etmek üzere Doğu Akdeniz'de bulunan İngiliz gemilerinin adaya uğrayabilmesi için, personelin Karantina Harçları'nı hangi makamın ödeyeceği tartışılmaktadır (Luke 2014:155). 19 Haziran 1869 tarihinde Viskonsül Sandwith tarafından İstanbul'a gönderilen bilgi notunda, 1870 yılı giderleri hesaplanırken, Karantina İdaresi'ne de 1750 piasteres pay ayrılmıştır (Luke 2014: 213). 24 Ekim 1871 tarihli bir İngiliz raporunda ise adaya atanan yeni vali Aziz Paşa'nın "6 gün Lârnaka'da Karantina'da kaldıktan sonra Lefkoşa'ya geçerek, görevini teslim aldığı" bildirilmektedir (Luke 2014:221).

1830'larda kurulan Kıbrıs Karantina İdaresi'nin, görevini ciddiye aldığı anlaşılmaktadır. Ne İngiliz Subaylar ve hatta ne de Osmanlı Paşa'sı, adanın valisi bile, kuralları ihlâl edememektedirler.

3.2. İNGİLİZ YÖNETİMİNDE KARANTİNA

1879 yılında, Akdeniz ülkeleri, Mısır, Bağdat ve Türkiye'de Veba salgınları çıkması üzerine, Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi, yeni ve katı uygulamaları olan bir Karantina Yasası yaptı. Yıl sonunda Londra'ya gönderilen harcamalar listesinde, Karantina Binası tamirati için o zaman için nemli bir harcama yapıldığı görülüyor. (Hook. 2009: 148) Lârnaka'daki Osmanlı'dan kalma Karantina Kurumu'nun başına getirilen Heidenstam'ın Suriye'den ve İran Körfezi'nden gelen gemilere karşı tatbik ettiği katı uygulamalara rağmen, salgın 1881'de Kıbrıs'a da ulaştı. 1881'de Suriye'den gelen bütün gemilerin, yolcuları ve bagajları, mürettebatları ve yükleri 3 gün karantinada tutulmaktaydılar.

1881 temmuz ayında, Küçük Asya'da çıkan Çiçek Salgını, yüzünden bu ülkeden gelen bütün teknelerin de karantina kapsamına alınmasına kadar, Suriye'ye karşı uygulanan önlemlere uyuldu. O yıl, Türkiye'den gelen 4 Britanya, 9 Avusturya gemisi ile 53 Türk, 1 İtalyan, 6 Yunan ve 23 Kıbrıslılar'a ait teknenin toplam 710 yolcusu, karantinada alıkonuldu. Ondan sonra Karantina aynı anda 3 geminin yolcu, mürettebat, bagajları ile yüklerinin karantinada tutulabilmesi sağlandı. Adaya işlenmek üzere ithal edilen, işlenmiş hayvan derilerinin izole edilip, dezenfekte edilebileceği koşullar geliştirilip, kalıcı kılındı (Hook. 2009: 254 ve 255).

3 Aralık 1886 tarihli 6125 numaralı The London Gazette'da yayınlanan bir emirname ile 8 Ekim 1886 tarihinden itibaren, Malaga'dan yola çıkmış olan bütün gemilerin, Lârnaka'ya uğramaları halinde; yolcuları, mürettebatları ve bagajları ile 10 gün Karantina'da tutulmadan, Kıbrıs'a giremeyeceği ilân edilmektedir (The London Gazette .3rd December, 1886).

1896'da resmi görevli olarak adayı ziyaret eden Albay A.O.Green, 1914'te yayınladığı Cyprus isimli kitabında 14 Kasım akşamüzeri saat 5'te karantina memurunun izin vermesinden sonra Limasol'a çıkabildiğini anlatıyor (Green. 2015: 20).

Buna rağmen 1897'de adada bir Çiçek salgını baş gösterir. Lefkoşa hastanesi tümüyle boşaltılıp Çiçek hastalarının hizmetine verilir ama ihtiyacı karşılayamaz (Dedeçay 2003:25) Bunun üzerine Lefkoşa Mağusa Kapısı'nda bulunan eski Osmanlı kışlası tamir edilerek, doğrudan karantina idaresine bağlı bir bulaşıcı hastalıklar hastanesi kurulur ve Karantina Hastanesi diye anılmaya başlanır (Dedeçay. 2003:82).

1902'de adanın sömürge yönetimi, resmi bir broşür yayınlamak, Kıbrıs'taki hükümet emlakının bir listesini ilân etti. Sömürge yönetimi Müsteşar Vekili J.C. Gore hükümet binalarına İngiliz Yönetimi tarafından el konulduğunu açıkladı. Listeye bakanlar, Lârnaka, Limasol ve Girne Karantina binaları da bulunmaktadır. 1913'te ise yukarıda adını andığımız O.A. Green artık Kıbrıs Başmüsteşarı'dır. Yeni bir liste yayınlamak, Osmanlı'dan kalan resmi emlakın tümüne el koyduklarını açıklar. Lârnaka'daki Garantina Binaları (Tahaffuzhane) ve Karantina merkezi (hastane) de elbette listeye dahildir (H.M.Altan. 2001: 237, 239).

1913'te yayınlanan resmi belge niteliğindeki Handbook of Cyprus'ta 1911-12 yılları arasında Kıbrıs Karantina Yönetimine 1512 sterlin masraf edildiği kaydedilmiştir (Lukach- Jardin 2007: 151). Aynı belgede hükümetin her ilçede bir karantina hastanesi kurulabilmesi için, belediyelerle işbirliği sağlamaya çalıştığı anlatılıyor (age: 243). Karantina İdaresi'nin komşu ülkelerde sık sık görülen kolera ve veba salgınlarından ülkeyi korumakta başarılı olduğu belirtilirken; Kıbrıs Karantina Mevzuatı'nın henüz bitirilmediği, bunun devam etmekte olan bir süreç olduğu kaydedilmektedir (age: 245).

Buna rağmen idarenin yayınladığı 1915 tarihli Sağlık Raporu'nda Karantina Uygulaması sonucunda adada Veba ve Koleraya karşı "immunizasyon"un sağlandığı belirtiliyor (Sanitary Report 1915:13).

19 Temmuz 1917'de yayınlanan Liman Harçları Yasası'nda (Fasıl 296 madde 11) Karantina Harçları düzenlenmektedir (Quarantine and Customs Law Chap. 296).

1920 yılı kayıtlarında, adada Veba, Çiçek ve Tifüs'ün kontrol altına alınmış olduğu, o yıl Mart ayında, Rusya'dan gelen göçmenlerde Tifüs'e rastlandığı, bunların da Karantina'ya alınarak, hastalığın yayılmasının önlenildiği belirtiliyor (Sanitary Report 1920: 12).

1925 yılında, Lozan Anlaşması'nın verdiği hakka dayanarak Türkiye'ye giden Kıbrıs Türklerinin bazıları, orada barınamayıp geri dönerler. Girne'ye yanaşan gemilere kıyıya çıkma izni verilmez. Deniz'den Lârnaka'ya sevk edilen yolcular karantina'ya alınırlar. Karantina bitince, 36 şilin ücreti ödeyemeyen göçmenler, 18'er gün hapse mahkûm edilirler (Gürkan 1986: 98,99).

1926 yılında, Larnaka, Mağusa, Limasol ve Baf limanlarında düzenli bir biçimde çalışan Karantina idarelerine ek olarak, birer kıyı kasabası olan Lefke ve Poli'de de Kırsal Karantina kurumları kuruluş, görevli memurlar atandığını görüyoruz (Sanitary Report 1926: 12).

Ertesi yıl, kazalardaki District Medical Officer (İlçe Sağlık Sorumlusu) ve Lefke ile Poli'deki Rural Medical Officerler tarafından, 1237 buharlı geminin giriş kontrollerinin yapıldığı kaydediliyor (Sanitary Report 1927: 14).

23 Mayıs 1929 tarihli The Cyprus Gazette'de yayınlanan bir emirname ile 7 Aralık 1928'den itibaren 1879 yasası uyarınca getirilen yasaklama ve sınırlandırmaların, iptal edildiği duyurulur (The Cyprus Gazette 23 Mayıs 1929).

1930 yılı kayıtlarında, adanın başlıca limanı olma özelliğinin, Mağusa'ya kaydığını görüyoruz. O yıl Mağusa Limanı'nda, 196 Buharlı gemi, 244 yelkenli gemi ve 6 da deniz uçağı karantina işlemine tabi tutulmuş. Bu rakamlar sırasıyla; Limasol'da 156, 193; Lârnaka'da 120/130; Gemikonağı'nda (Lefke) 69, 39; Baf'ta 6, 104; Girne'de 4,34 ve Poli'de de 1 yelkenli gemiden ibarettir (Sanitary Report 1930: 13).

1931 yılında, Mağusa'ya inen 6 deniz uçağı yanında, 4 uçağın da Limasol'a indiği ve karantina işleminden geçtiği görülüyor. Bu yıl sağlık raporunun altına düşülen bir notta, Kraliyet Donanması ve askeri uçaklardaki askeri personelin, sivil karantinaya tabi olmayıp, ordunun kendi sağlık servislerince gözetim altında tutulduğu da eklenmiş bulunuyor (Sanitary Report 1931: 22).

11 Mart 1932 günü çıkarılan yeni bir yasa ile 1879 Karantina Yasası yürürlükten kaldırılarak yeni düzenlemeler yapılır. Karantina uygulamalarına itaat etmeyenlere 6 ayı geçmemek üzere hapis ve 100 pound'u aşmamak üzere para veya iki cezanın birlikte verilmesi düzenlenir (Fasıl 260).

12 Mart 1937 tarihli The Cyprus Gazette'de yayınlanan 2573 numaralı Düzenlemeler Yasası ile 1932 tarihli Karantina Yasası ile 1935 tarihli Halk Sağlığı Yasası'nın o tarihten itibaren birleştirilerek kullanılacağı karar altına alınarak, bazı yeni düzenlemeler getirilir (The Cyprus Gazette 2573 12 Mart 1937).

1946 yılı Sağlık Raporu'nda, Kıbrıs'ın hava trafiğinin arttığı ve o yıl içinde adaya hava yolu ile gelen 684 yolcuya karantina kurallarının uygulandığı, kontrol edilen toplam yolcu sayısının ise 33 bin olduğu görülüyor. (Sanitary Report 1946: 14).

On yıl sonra, 1956'da Karantina merkezlerine artık Lefkoşa Havaalanı da eklenmiş olup, 24 saat boyunca alanda bir karantina memurunun bulundurulduğu o yıl adaya uğrayan 1580 gemi ve 871 uçağın "aerosol bombs" ile ilaçlanmadan limana girmesine izin verilmediğini görüyoruz (Annual Medical and Sanitary Report 1956: 22)

1932 ve 1937 tarihli yasaların, devlet tarafından bastırılmış son nüshaları, 1959 yılına aittir (Chapter 260 Quarantine Law).

Nitekim, 1972 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti makamlarının yayınladığı Yıllık Sağlık Raporu'nda da havaalanı ve limanlarda, İngiliz döneminden kalma karantina kurallarının aynen uygulandığı bildirilmektedir (Annual Medical and Sanitary Report, 1972).

Bugün KKTC'nin kullandığı Fasıl 260, 1959 tarihli Quarantin Law'un günümüze ve yeni devlet organlarına göre uyarlanmış şeklidir. (KKTC Yasaları Fasıl 260) Güney Kıbrıs'ta da aynı düzenlemeler korunmaktadır.

4. SONUÇ

Kıbrıs adası, uzun tarihi üç kıta arasında bulunmanın sıkıntılarını yaşamıştır. Sağlık konusunda da bu kader değişmemiş, Venedikliler döneminde geniş oranda ıslah edilmesine karşın, kurutulamayan bataklıklar dolayısıyla malarianın adada büyük kırımlara neden olması yetmezmiş gibi, Afrika'dan gelen cüzam ve Asya'dan gelen veba ile kolera da zaman zaman ada nüfusunun önemli bir kısmının yok olmasına neden olan kırımlara sebep olmuşlardır. Öte yandan, Kıbrıs'ın kutsal topraklara olan yakınlığı ve Kudüs yolu üzerinde olması nedeniyle, hacca giden Hristiyan hacıların da bir uğrak yeri olması, adanın, Asya ve Afrika'da ortaya çıkan pek çok salgının, Avrupa'ya ulaşmasında da önemli bir rol oynamıştır. O kadar ki kayıtlarda, Osmanlı döneminin son yıllarında, yabancı konsoloslukların girişimleri ile Kıbrıs'ta Uluslar arası Bulaşıcı Hastalıklar İstasyonu (International Sanitary Stationary) ismi verilmiş İngiliz/Fransız yönetiminde özel bir sağlık kurumunun bulunduğu rastlanılmaktadır (Hook 2009:254).

Bir ada olan ülkenin salgınlar ve bulaşıcı hastalıklardan korunması için limanlarda karantina uygulaması, geç Osmanlı döneminde başlamıştır. Ne var ki Osmanlı toprağında bu kavramın ilk defa 28. Mehmet Çelebi'nin elçilik raporunda yer aldığı yukarıda anlatılmıştır. O bakış açısı ile konuya bakıldığı zaman, Kıbrıs karantinasının, Osmanlı karantina uygulamasında, bütün imparatorluk sathında, erken bir girişim olduğu görülecektir. Burada dikkati çekmemiz gereken bir başka özellik ise bu kurumun, iki Kıbrıslı halkın ortak girişimleri ile bir tür Müslüman/Hristiyan ortak vakfı gibi çalışıyor olmasıdır. Ki bu da adadaki tek örnek değildir. Cüzzamlıları koruyup tedavi etmek amacı ile kurulan Miskinhane de Evkaf ile kilisenin ortak olarak kurup çalıştırdıkları bir sağlık kurumu idi (Beratli.2012: 61/62).

Osmanlı yönetiminin, Lârnaka'da bir karantina idaresi kurması, buna Limasol'da ikinci bir merkezi eklemesi üzerinden henüz çeyrek yüzyıl geçmeden adaya gelen Britanya yönetimi, zaten işgalinden önce de Kıbrıs'ta konsoloslughuna bağlı olarak çalışmakta olan kendi bulaşıcı hastalıklar istasyonu dolayısıyla adanın salgın hastalıklarla sürdürdüğü tarihsel sergüzeştten habersiz değildi. Nitekim ada yönetimini devraldıktan sonraki birkaç ay içerisinde hemen yeni bir Karantina Yasası yürürlüğe koyarak, 1879'dan itibaren, bulaşıcı hastalıklar mücadelesini, çok sert önlemler alarak, yürürlüğe koydu. Bugünkü uygulamaların her iki taraftaki temelini de 1879 ve 1937'de ilan edilen İngiliz yasaları oluşturmaktadır.

Bu uygulamanın sonucu, yüz yıllarca devam eden salgın hastalıklar felâketinin, günümüzde ortadan kalkmış bulunmasıdır.

KAYNAKÇA

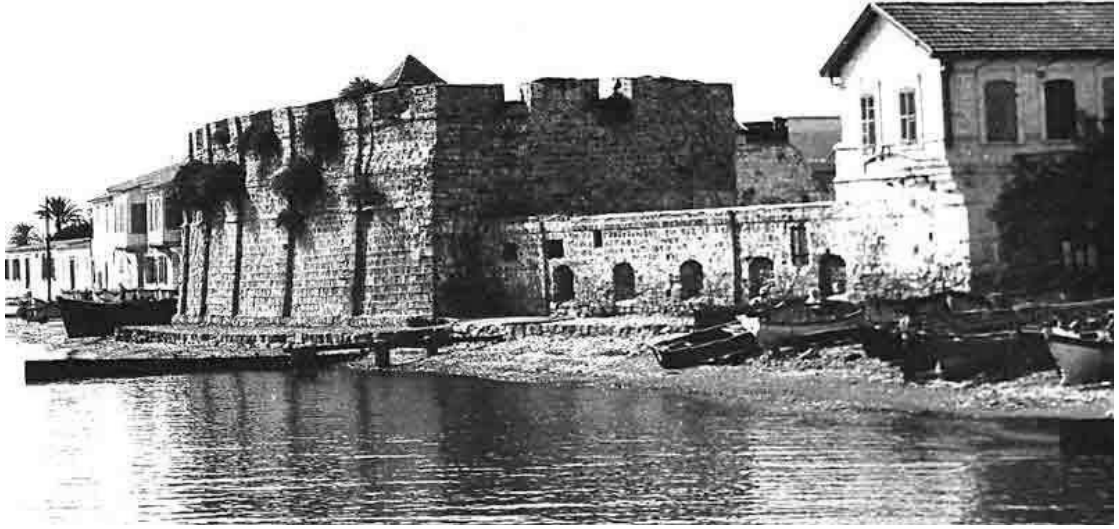
- ALTAN, M.H. (2001) *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Lefkoşa: KASTAŞ Yayınları
- AYDOĞAN, Bedri (2003). "Namık Kemal'in Magosa Sürgünlüğü", "Hapishaneler" Sempozyumu, 4-5 Aralık 2003, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/aydogan_2.pdf
- BAŞKAN, Semih (2015) *Or. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yayınları.
- BAŞUSTAOĞLU, Ahmet (2016) *Bir Nefes Sıhhat. Tefik Sağlam'ın Yaşamı*, İstanbul: İş Bankası Yayınları
- BERATLI, Nazım (2012) *Kıbrıs Miskinhanesi*, Lefkoşa: Khora Yayınları
- BERATLI, Nazım (2008) *Kıbrıslı Türkler'in Kökenleri ve Bektaşilik*, İstanbul: Kalkedon Yayınları
- BERKES, Niyazi (2002) *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: YKB Yayınları
- BRAUDEL, Fernand (1993) *İl. Filip Zamanında Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. M.A. Kılıçbay. Ankara: İmge Yayınları
- COBHAM (2014) *Excerpta Cypria*. Terc. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları
- DEDEÇAY, Servet Sami (2003) *Kıbrıs'ta Hastaneler*, Lefkoşa: Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları
- DIMITRAKOPOULOS, Ioannis; Dimitriades, Dimos; Kaloudi, Constantina; Sapountzi-Krepia, Despina (2015). "Healthcare Services in Cyprus during the Ottoman Period 1571 - 1878", *International Journal of Caring Sciences September-December 2015 Volume 8, Issue 3, Page 747*. https://www.researchgate.net/publication/283894451_Healthcare_Services_in_Cyprus_during_the_Ottoman_Period_1571_-_1878
- GREEN, Albay O.A. (2015) *Kıbrıs*. Çev. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları
- GÜRKAN, Haşmet (1986) *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*, Lefkoşa: CYREP Yayınları
- HİLL, Sir George (1952) *The History of Cyprus, Vol. 4*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları
- HOOK, Gail Ruth (2009) *BRITONS IN CYPRUS, 1878-1914* Austin: The University of Texas Yayınları
- KARAY, Refik Halid (1996) *Bir Ömür Boyunca*. İstanbul: İletişim Yayınları
- LUKE, Sir Harry (2014) *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs 1571-1878* çev. Ali Çakıroğlu. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları
- MARİTİ, Geovanni (2015) *1760 Kıbrıs Adası'na Yolculuk*. Çev. Ali Çakıroğlu. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- MOGABGAB, Theofilos (2014) *Supplementary Excerpts on Cyprus*. Çev. Ali Çakıroğlu. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları
- MOLTKE, Helmut von (1993) *Türkiye Mektupları*. Çev. Hayrullah rs. İstanbul: Remzi Kitabevi
- ORTAYLI, İlber (2016) *Osmanlı'ya Bakmak*. İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Resmi Belgeler**
- London Gazette 3 Aralık.1886: <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/25652/page/6125>
- The Cyprus Gazette 23 Mayıs. 1929 : http://fuchsonline.com/overlandmail/files/Cyprus/Cyprus_Gazette_1929_Page_302.pdf
- The Cyprus Gazette 2573, 12th March, 1937. http://www.cylaw.org/KDP/data/1937_1_54.pdf
- Quarantine and Customs Law Chap. 296 : <http://www.cylaw.org/nomoi/arith/CAP295.pdf>
- Chapter 260 Quarantine Law
- http://www.sbaadministration.org/home/legislation/01_02_09_01_COLONIAL_CAPS_1959/01_02_01_06_Caps-247-307/19600101_CAP260_u.pdf
- Fasil 260 KKTC Yasası:
- https://www.google.com.cy/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiItNPWjbnUAhUNbVAKHQxADugQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mahkemeler.net%2Fbirlestirilmis%2Ff_260.doc&usq=AFQjCNFRLKV92gsVmB yCDS9TLv2YgF_E4A&sig2=r7rLiOa8_-PAj9DVLbsUw

ARŞİV BELGELERİ

Kıbrıs Türk Milli Arşivi

- Annual Medical and Sanitary Report 1915*
- Annual Medical and Sanitary Report 1926*
- Annual Medical and Sanitary Report 1927*
- Annual Medical and Sanitary Report 1930*
- Annual Medical and Sanitary Report 1931*
- Annual Medical and Sanitary Report 1946*
- Annual Medical and Sanitary Report 1956*
- Annual Medical and Sanitary Report 1972*

EKLER

Karantina Binası olarak da kullanılan Larnaka Kalesi. (Kaynak: larnaka.wordpress.com/)

Limassol Karantina Binası (Kaynak: Historical Archives of Limassol Municipality "Pattihis Nikos")